

II. První křížová výprava

Počátek první křížové výpravy

Bitva u Mantzikertu 1071 vyvolala u byzantských císařů obavu z dalšího pronikání seldžuckých Turků, a to je vedlo k žádosti o pomoc ze západu. Proto odcházeli byzantští poslové na západ, zejména do Itálie a podávali zprávy o islámské invazi a o ohrožení křesťanského obyvatelstva. Prvé zprávy byly předány papeži Řehořovi VII., který na ně také odpovídal.

Na jaře roku 1095 se konal církevní koncil v severoitalské Piacenze, který řešil otázky sporu mezi papežem a Jindřichem IV., a na něm byli přijati byzantští poslové, aby obeznámili církevní hodnostáře s islámskou invazí. Byl to tehdy císař Alexios I. Komnénos, kdo poselstvo vyslal a kdo žádal papeže o pomoc. Koncil vyslechl žádost císaře Alexia I. Komnénos, ale neposkytl žádnou reálnou odpověď, protože zároveň v té době se zmocnil papežského stolce v Římě papež Kliment III., známý odpůrce papeže Urbana II. Urban II., žák Řehoře VII., odejel do francouzské Auvergne, kde v Clermontu 18. listopadu roku 1095 slavnostně zahájil zasedání církevního koncilu. Deset dní rokovalo o církevních otázkách dvě stě biskupů, třináct arcibiskupů a četní prostí duchovní. Teprve 27. listopadu papež ohlásil veřejně jednání, na němž byla přednesena řeč, která je tradována jako počátek vyhlášení křížových výprav a jako proklamace postojů římské církve vůči pohanskému islámu.

Výzva papeže Urbana II. v Clermontu¹⁾

¹⁾ Robertus Monachus žil poč. 12. stol., pravděpodobně byl opatem v St. Rémi.

... „Na den Vtělení našeho Pána roku 1095 se konal velký koncil v Auvergne ve francouzské zemi, ve městě Clermontu. Mezi přítomnými na koncilu byli křmštití biskupové a kardinálové a papež Urban II. Tento věhlasný koncil navštívilo také množství biskupů a princů jak z Francie (Galie), tak z Německa. Když byly církevní záležitosti shromážděním projednány, papež se odebral na rozsáhlé a široké pole, protože zástupy lidí by se nemohly vejít do žádné budovy. Zde tedy na volném prostranství promluvil papež k celému shromáždění těmito slovy:

„Francouzi! Vy kteří jste přešli Alpy, kteří jste byli vybráni Bohem a kteří jste byli od něho tak milováni. Vy, kteří jste se odlišili od ostatních lidí tím, že jste se usadili v této zemi, že máte katolickou víru a že jste ctí Svaté církve. K vám se obracím s touto řečí, k vám.

Chceme vám sdělit zprávy, které se donesly k nám, chceme vás uvědomit o nebezpečí, které ohrožuje vás a celý veškerý věřící svět. Otrěsné zprávy k nám došly o událostech, které se staly v oblasti Jeruzaléma a v okolí města Konstantinopolu; zprávy, že lid z Perského království, cizí lid (rozuměj Turci), rasa úplně cizí Bohu, vtrhla na křesťanské území a zpusťovala toto území ohněm a mečem. Peršané několik křesťanů zajali, odvedli je do své země, ostatní krutě mučili. Úplně srovnali se zemí několik božích chrámů a obrátili jiné kostely ke svým zvyklostem a ke svým kultům. Beze studu zbořili oltáře a znesvětili je. Obřezávají křesťany a rozmazávají krev z obřizky nad oltářem nebo ji vkládají do křtitelnice. Radují se z toho, když druhé zabíjejí; rozřezávají jim břicha, vybírají jim vnitřnosti a přivazují je ke kůlu. Potom za bičování ženou své oběti ke kůlům; když jsou jejich vnitřnosti vyňaty, házejí mrtvolu na zem. Jiné pak přivazují opět ke kůlům a střílejí na ně šípy. Zmocňují se dalších, natahují jejich krky a snaží se poznat, zda mohou nebo nemohou uříznout jejich hlavy jednou ranou obnaženého meče. A co bych měl říci o znásilňování žen? O této záležitosti snad se hůře mluví než se

Napsal dějiny první křížové výpravy v díle *Historia Hierosolymitana*, které bylo vydáno v edici *Patrologia latina* (PL), sv. 155, col. 669–758; ukázka je vybrána z novější edice *Recueil des historiens des croisades* (RHC) *Historiens occidentaux* III., 1866, str. 727–730. Je to jedna z tzv. čtyř verzí papežových výzvů ke křesťanům v Clermontu pro první křížovou výpravu.

zachovává ticho. Tito Peršané si rozdělili království Řeků a odtrhli tak mnoho území od něho, takže je nemožné přejít dobyté území za dva měsíce.

Kdo je za toto pomstí, kdo napraví škody, jestliže vy to neuděláte? Vy jste lid, kterému Bůh propůjčil slávu ve zbraní, velikost ducha, tělesnou aktivitu.

Vytáhněte a vzpomeňte na velké činy svých předků, na sílu a velikost Karla Velikého, jeho syna Ludvíka a jiných králů, kteří vyvrátili pohanská království a zavedli svatou církev na jejich území. Vy byste měli být zvláště vyburcováni skutečností, že Svatý hrob našeho Pána Spasitele je v rukou těchto nevěřících, kteří hanebně týrají a svatokrádežně poskvrňují místa svojí nečudností. Potomci neporažených předků! Vzpomeňte na odvahu svých předků a nezneuctěte je!

Ale jestliže Vaše náklonnost by náležela více dětem, ženám a rodičům, kteří by chtěli, abyste se drželi zpátky, vzpomeňte, co řekl Pán ve Skutcích apoštolských: *Ten, který miluje otce nebo matku více nežli mne, není mne hoden. Každý, kdo opustí dům, matku nebo ženu či děti nebo pole kvůli mému jménu, obdrží stonásobně víc a bude mít život věčný. Ať žádné vlastnictví a žádný zájem o rodinné věci vás nezdržují.*

Tato země, ve které žijete, obklopená z jedné strany mořem a z druhé strany horskými vrcholky, může stěží uspokojit mnohé z vás. Neoplývá bohatstvím, vskutku stěží poskytuje dosti potravy pro ty, kteří ji obdělávají. Proto se zabíjíte a pohlcujete jeden druhého. Zastavte tuto věčnou nenávist, zanechte sporů, upustte od válek, zastavte je a utište všechny konflikty a spory. Začíná cesta ke Svatému hrobu. Zmocněte se země, která je hanebně obsazená, která však byla dána Bohem dětem Izraele a která, jak říká Písmo, *oplývá mlékem a strdím.*

Jeruzalém je střed světa, země, která je úrodnější než kterákoli jiná, země, která je jako ráj, rozkoš a potěšení. Je to země, kterou Vykupitel lidstva posvětil svým příchodem, uctil svým životem, zasvětil svému utrpení a zpečetil svou smrtí. Toto královské město, položené do středu světa, je nyní drženo v zajetí svými nepřáteli a uvrženo do otroctví těmi, kteří neznají Boha, protože jsou pohané. Město volá a touží po svobodě, prosí neustále, abyste přišli na pomoc. Volá k vám o pomoc, protože, jak jsem řekl, Bůh vás obdařil slávou ve zbraní více než jiný národ.

Podstupte tuto cestu, aby vám byly prominuty vaše hříchy, a buďte jisti, že vaše sláva nezapadne v království božím.

Když papež Urban řekl tato slova a ještě jiné podobné ve svém přívětivým způsobem, ti, kteří byli přítomni, byli tak pohnuti, že jeden muž přede všemi kolem shromážděnými zvolal: 'Bůh si to přeje! Bůh si to přeje!' A když to uslyšel ctihodný papež, obrátil své oči k nebi a vzdal díky Bohu.

Draze milovaní bratři! Dnes jsme slyšeli, co Pán říká ve Skutcích. *Kdykoli se sejdou dva nebo tři ve jménu mém, tu jsem já uprostřed nich.* Kdyby Pán Bůh nebyl přítomen ve vašich myslích, vy byste nemohli vykřiknout tutéž větu... Říká vám proto, že Bůh vložil vaše vykřiky do vašich prsou, a že Bůh je podnětů. Jestliže tento jásot přišel od Boha, ať je naším válečným křikem. Kdykoli zaútočíte ozbrojeni na nepřítel, nechtě zazní svorně na boží straně *Bůh to chce. Bůh to chce.*

Nepožadujeme a neradíme, aby tuto cestu podstoupily osoby starší a slabší nebo ti, kdo nevládnou zbraní; žádné ženy nechtě netáhnou, jen pokud by doprovázely své muže, bratry nebo legální průvodce. Takové osoby jsou totiž více na obtíž než k užítku. *den.'*

Bohatí, pomáhejte chudým, dovolte jim podle jejich možnosti se zúčastnit, přiveďte zkušené vojáky a spolu s nimi jděte do války. Kněží a duchovní jakéhokoli postavení nemohou odejít bez dovolení svých biskupů, cesta jim nebude požehnaná, jestliže půjdou bez biskupského zplnomocnění. Ani biskupové nemohou zahájit cestu bez jejich kněžských požehnání.

Kdokoli se rozhodne vykonat tuto svatou cestu a vezme na sebe závazek k Bohu, obětuje tím sebe jako živou *oběť* zasvěcenou Bohu, ponese znamení kříže Pána buď na čele, nebo na prsou. Jestliže po splnění svého závazku si bude přát vrátit se domů, ať dá kříž na svoje záda, mezi svá ramena. Tímto dvojím činem takoví muži naplní příkaz Pána, který ve Skutcích řekl: *Ten, kdo nevezme svůj vlastní kříž a nenásleduje mne, není mne hoden.*

Když všechno toto bylo dokonáno, jeden z římských kardinálů pronesl jménem Říma. Vyznání pro všechny zástupy, které klečely na zemi. Všichni, bíjíce se v prsa a o zem, prosili o odpuštění svých špatných skutků. Když bylo rozhrěšení uděleno, následo

valo požeňání, když jim byla udělena milost, zástupy se rozešly domů. . . .

Několik dní po ukončení koncilu se papež Urban II. vydal na cestu po Francii, která trvala téměř celý rok a které využil k tomu, aby získal pro svoje cíle především francouzskou šlechtu. A tak se s jeho návštěvou setkáváme v Limoges, v Poitiers, v Tours, na jihu byl v Toulouse hostem hraběte Rajmonda. Kromě vlastní agitace napsal papež ohromné množství listů, které byly rovněž adresovány převážně feudálním pánům.

Přes tyto papežovy výzvy nepřišla okamžitá odpověď z těch řad, od kterých jí nejvíce očekával — od feudálů, ale od prostého venkovského a městského lidu. Již koncem roku 1097 zahájil horečnou kazatelskou činnost ve Flandrech malý mnich, zvaný Petr, podle svého rodiště též nazývaný Amienský a podle oděvu Poustevník. Kolem tohoto mnicha se začali shromažďovat prostí lidé, především rolníci, kteří prodávali svůj majetek a následovali ho. Kromě nich se k Petrovi hlásili i někteří drobní rytíři, z nich pak vzešel i první velitel prvního tažení na Východ Gautier (Walter) Bezzemek. Směr, který si zvolili, vedl přes Balkán. Osudy této „lidové výpravy“, jež tvoří první část prvního křížáckého tažení, byly takovéto.

Walter Bezzemek a Petr Poustevník táhnou na Východ²⁾

V roce 1096, v den Vtělení Páně — osmého března, Walter, řečený Bezzemek, významný rytíř, vstoupil do království uherského, čímž začal cestu do Jeruzaléma, a to na výzvu Petra Poustevníka. Walter byl doprovázen velkým počtem francouzských pěšáků, ale měl ve své skupině jen osm rytířů.

Koloman, křesťanský král uherský, jej přijal přátelsky. Když Koloman uslyšel a poučil se o Walterových záměrech a o důvodu jeho cesty, dovolil mu táhnout královstvím a dal mu povolení nakupovat zásoby. Vojsko táhlo bez potíží a nepřijemných udá-

lostí k Semlinu, kde končí uherská hranice. Zde pak mírumilovně přešlo řeku Sávu do bulharského města Bělehradu. Šestnáct mužů zůstalo vzadu v Semlině, aby nakoupili zbraně, a to bez vědomí Walterova, který zatím přešel řeku. Několik zvráceně naladěných Uhrů, kteří byli přesvědčeni, že Walter a jeho vojsko odešli, vztáhlo ruce na těch šestnáct mužů. Oloupili je o zbraně, šaty, zlato a stříbro a potom jim dovolili odejít, ale nahým a s prázdnými rukama. Tito zarmoucení muži, kteří nyní postrádali své zbrojí a zbraně, rychle se dali na cestu ke zmíněnému Bělehradu, kde Walter rozbil tábor za hradbami. Oloupení muži sdělili Walterovi, co se jim stalo. Walter přijal klidně zprávy a neuvažoval ani o odplatě.

Tutéž noc, kdy nazí a s prázdnými rukama se bratři spojili s naší skupinou, žádal Walter bulharského správce a soudce města o dovolení, aby směl nakoupit nutné zásoby. Bulharští úředníci, kteří považovali Walterovu výpravu za lest a jeho vojsko za skupinu vyzvědačů, jim odmítli prodávat. Výsledek byl ten, že Walter a jeho celé vojsko velice zneklidnělo a začalo odvádět násilím voly, dobytek a stádo ovcí, které byly na pastvě a které putovaly sem a tam. Vznikl vážný spor mezi Bulhary a poutníky, kteří se pokusili zahnat pryč stáda, spor se vyostřil a vyústil v ozbrojené střetnutí. Když narostly řady Bulharů do počtu sto čtyřiceti mužů, několik členů poutnického vojska opustilo skupinu a hledalo útočiště v kapli. Walter ztratil důvěru a jeho armáda byla rozprášena, zatímco síla Bulharů narůstala. Bulhaři ovládli kapli a zapálili ji se šedesáti muži, kteří byli uvnitř. Když se jiní, aby zachránili své životy, pokusili uniknout z kostela, bylo z nich velké množství zraněno.

Po tomto neštěstí a po ztrátě mužů Walter a zbytek jeho druhů utekli jako zběhové do bulharských lesů. O osm dní později našli útočiště ve velmi bohatém městě Niši, uprostřed bulharského království. Zde Walter informoval velitele a správce území o bezpráví a škodě, které byly způsobeny jeho vojsku. Princ jednal spravedlivě se všemi a vyhověl všem požadavkům. Dal také zbraně a peníze Walterovi, jakož i náhradu. Dalšími oblastmi dal Walter bezpečně provázet, bulharskými městy, a to Sterritem, Philippolí a Adrianopolí. Dal také Walterovi povolení nakupovat zásoby. Walter a jeho skupina dorazili v pokoji ke Konstantinopoli, hlavnímu městu celého řeckého království. Když přijeli, byla sepsána

²⁾ Albert z Aachen, žil v 1. pol. 12. stol. Napsal Dějiny Jeruzalémského království; Historia Hierosolymitanae expeditionis, vyd. v Patrologie latina, sv. 166, col. 389—716; ukázka je opět z novější edice Recueil des croisades, Historiens occidentaux IV, 1879, str. 274—277.

Křížové výpravy
ve světle
soudobých kronik

VĚRA HROCHOVÁ

Státní
pedagogické
nakladatelství
Praha